

Programa a fost aprobată prin Ordin al ministrului educației, cercetării și tineretului nr. 3458/09.03.2004.

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII ȘI TINERETULUI
CONSILIUL NAȚIONAL PENTRU CURRICULUM

PROGRAMĂ ȘCOLARĂ PENTRU CLASA A IX-A
CICLUL INFERIOR AL LICEULUI

LIMBA ȘI LITERATURA RROMANI

București, 2004

NOTĂ DE PREZENTARE

Parte importantă a curriculumului scris, programele școlare trec printr-un proces de elaborare și revizuire în viziune curriculară.

Studiul disciplinei *Limba și literatura maternă* reprezintă o componentă esențială a ariei curriculare „Limbă și comunicare”, care oferă elevului accesul la educație din perspectivă multiculturală, în formarea unor abilități necesare „pentru a face față cerințelor societății și economiei bazate pe cunoaștere și pentru a-i facilita accesul post-școlar la învățare pe toată durata vieții”(Memorandumul asupra învățării permanente).

Pe parcursul învățământului obligatoriu, elevii trebuie să-și formeze în primul rând competențele de comunicare indispensabile, în lumea contemporană, pentru orice tip de activitate profesională: să se exprime corect, clar și coerent în limba maternă, să asculte, să înțeleagă și să producă mesaje orale și scrise, în diverse situații de comunicare.

Studiul limbii și al literaturii rromani are de asemenea o contribuție esențială la formarea unei personalități autonome a elevilor, capabile de discernământ și de spirit critic, apte să-și argumenteze propriile opțiuni, dotată cu sensibilitate estetică, având conștiința propriei identități culturale și manifestând interes pentru varietatea formelor de expresie artistică.

Finalitățile disciplinei se reflectă nemijlocit în competențele generale și valorile și atitudinile enunțate în prezenta programă, din care este derivată întreaga structură curriculară (competențe specifice, conținuturi ale învățării, sugestii metodologice). Aceste finalități își găsesc corespondent în principal în domeniul *Comunicare în limba maternă*, așa cum apare acesta definit în documentele Uniunii Europene (*Anexa 2 a Memorandumului*), cât și în competențele transversale, menționate în același document, din domeniile *Cultură antreprenorială*, *Competențe civice și de relaționare interpersonală*, *A învăța să înveți*, *Sensibilizare la cultură*.

Paradigma programelor de limba și literatura rromani (pentru gimnaziu și pentru învățământul liceal) este una comunicativ-funcțională. Aceasta presupune studiul integrat al limbii, al comunicării și al textului literar. Principiile actualului model sunt:

- urmărirea unui set unitar și coerent de finalități ale studiului disciplinei pe parcursul întregii școlarități obligatorii;
- adoptarea unui model didactic coerent, în cadrul căruia să apară evidentă deplasarea accentului de pe simpla achiziționare de cunoștințe pe structurarea de capacități, competențe și atitudini, cu valențe ulterioare de actualizare și de extindere;
- asigurarea unei baze conceptuale pentru abordarea didactică a studiului limbii și literaturii;
- diversificarea strategiilor, a ofertelor și a situațiilor de învățare și adaptarea acestora la grupul-țintă;
- asigurarea caracterului flexibil și actual al studierii limbii rromani, prin conectarea sa la realitățile vieții cotidiene;
- renunțarea la compartimentarea disciplinei în „limbă” și „literatură” și adoptarea unui model didactic al cărui principiu ordonator să fie constituit de cele patru deprinderi integratoare caracteristice oricărui act de comunicare (înțelegerea după auz, lectura, vorbirea și scrierea);
- reechilibrarea ponderii acordate în studiu variantei scrise și celei orale, pe de o parte, iar, pe de altă parte, proceselor de receptare și proceselor de producere a mesajului;
- adoptarea unei perspective consecvent comunicative, în cadrul căreia accentul să fie plasat pe aspectele concrete ale utilizării limbii.

Domeniile în care vor fi contextualizate activitățile de învățare pentru studierea limbii și a literaturii rromani în clasa a IX-a sunt:

- a. Limbă și comunicare;
- b. Literatură.

Potrivit noilor planuri de învățământ, disciplina limba și literatura rromani este inclusă în trunchiul comun la toate profilurile unde s-a optat pentru studiul limbii materne cu patru ore pe săptămână.

Structura programei pentru clasa a IX-a este următoarea:

- Competențe generale și Valori și atitudini;
- Competențe specifice și conținuturi;
- Recomandări privind conținuturile învățării;
- Sugestii metodologice.

COMPETENȚE GENERALE

1. Utilizarea corectă și adecvată a limbii rromani în receptarea și producerea mesajelor în diferite situații de comunicare
2. Folosirea instrumentelor de analiză tematică, structurală și stilistică în receptarea diferitelor texte literare și nonliterare
3. Argumentarea în scris sau oral a opiniilor asupra unui text literar sau nonliterar
4. Integrarea culturii proprii în context național și universal

VALORI ȘI ATITUDINI

- Cultivarea plăcerii de a citi, a gustului estetic în domeniul literaturii
- Stimularea gândirii autonome, reflexive și critice prin lectura textelor
- Formarea unor reprezentări culturale privind evoluția și valorile literaturii rromani
- Cultivarea unei atitudini pozitive față de comunicare și a încrederii în propriile abilități de vorbitor și ascultător
- Abordarea flexibilă și tolerantă a opiniilor și argumentelor celorlalți
- Cultivarea unei atitudini pozitive față de limba maternă și recunoașterea rolului acesteia pentru dezvoltarea personală și îmbogățirea orizontului cultural
- Dezvoltarea interesului față de comunicarea interculturală

COMPETENȚE SPECIFICE ȘI CONȚINUTURI

1. Utilizarea corectă și adecvată a limbii rromani în receptarea și producerea mesajelor în diferite situații de comunicare

Competențe specifice	Conținuturi
1.1 utilizarea adecvată a achizițiilor lingvistice în receptarea diverselor texte	<ul style="list-style-type: none">- niveluri ale receptării textelor orale și scrise: fonetic, ortografic și de punctuație; lexico-semantic; stilistic; textual- texte ficționale; texte nonficționale: cu caracter privat, cu caracter memorialistic, jurnalistice, administrative sau științifice
1.2. identificarea elementelor specifice din structura unor tipuri textuale studiate	<ul style="list-style-type: none">- rolul verbelor în narațiune- rolul adjectivelor în descriere- rolul formulelor de adresare, de inițiere, de menținere și de închidere a contactului verbal în monolog și în dialog- rolul conectorilor în argumentare
1.3 exprimarea orală sau în scris a propriilor reacții și opinii privind textele receptate	<ul style="list-style-type: none">- exprimarea orală a reacțiilor și a opiniilor față de texte literare și nonliterare, față de filme văzute (monolog, dialog, dezbateri)- exprimarea în scris a reacțiilor și a opiniilor față de texte literare și nonliterare, față de filme văzute (jurnal de lectură, eseu structurat)
1.4 redactarea unor texte diverse	<ul style="list-style-type: none">- rezumat, caracterizare de personaj, povestire, fișe de lectură, referat; știri, anunțuri publicitare, tipuri de corespondență, formulare tipizate
1.5 utilizarea corectă și adecvată a formelor exprimării orale și scrise în diverse situații de comunicare	<ul style="list-style-type: none">- normele limbii literare la toate nivelurile (fonetic, morfosintactic, lexico-semantic, stilistico-textual)- reguli și tehnici de construire a monologului (povestire / relatare orală, descriere orală, argumentare)- reguli și tehnici de construire a dialogului (conversație, dezbateri)- rolul elementelor verbale, paraverbale și nonverbale în comunicarea orală- principiile ascultării active

2. Folosirea instrumentelor de analiză tematică, structurală și stilistică în receptarea diferitelor texte literare și nonliterare

Competențe specifice	Conținuturi
2.1. aplicarea unor tehnici vizând înțelegerea textelor literare sau nonliterare	<ul style="list-style-type: none">- stabilirea ideilor principale- rezumarea- identificarea câmpurilor semantice dominante dintr-un text
2.2 identificarea temei textelor studiate	<ul style="list-style-type: none">- temă, motiv, viziune despre lume- relații tematice între textele pentru studiu din clasa a IX-a și texte studiate în gimnaziu

Competențe specifice	Conținuturi
2.3 compararea ideilor și atitudinilor diferite în dezvoltarea aceleiași teme literare	- modul de reflectare a unei idei sau a unei teme în mai multe opere literare (aparținând unor genuri sau epoci diferite sau unor arii culturale diferite)
2.4 analizarea componentelor structurale și expresive ale textelor studiate și discutarea rolului acestora în tratarea temelor	- componente structurale și expresive (elemente de construcție a subiectului și a personajelor în texte epice; simboluri centrale în texte lirice; figuri de stil)
2.5 aplicarea conceptelor de teorie literară ¹ în analiza și discutarea textelor literare studiate	- genuri literare (epic, liric, dramatic) - specii literare - autor, narator, eu liric, cititor; - moduri de expunere - narațiunea (narațiunea la persoana a III-a și la persoana I; momentele subiectului; timpul și spațiul în narațiune) - descrierea (portretul literar, tabloul) - dialogul (mijloc de caracterizare a personajelor) - personajul (caracterizarea personajului, portretul fizic și portretul moral) - figuri de stil (personificare, comparație, enumerație, repetiție, epitet, hiperbolă, antiteză, metaforă, alegorie, inversiune)
2.6 compararea trăsăturilor definitorii ale comunicării în textele ficționale și nonficționale	- schema comunicării și funcțiile limbajului - contextul comunicării, referent (imaginar/real), limbaj, scopul comunicării, reacțiile receptorului (cititor, ascultător) - - ficțiune și realitate, „eu ficțional“ și „eu real“, text ficțional și text nonficțional
2.7 compararea limbajului cinematografic cu acela al textului scris	- raportul text — imagine - limbajul cinematografic, limbajul literaturii (materialul de expresie specific, posibilități de prelucrare a acestuia, impact asupra publicului) - tehnici de construcție a subiectului narativ/filmic, tehnici de realizare a personajelor, tehnici de realizare a suspansului - cronica de film - concepte proprii cinematografeiei: regie, scenariu, imagine, coloană sonoră, interpretare actoricească

3. Argumentarea în scris sau oral a opiniilor în diverse situații de comunicare

Competențe specifice	Conținuturi
3.1 identificarea structurilor argumentative într-un text dat	- construcția textului argumentativ
3.2 argumentarea unui punct de vedere privind textele studiate	- tehnica argumentării - discurs argumentativ oral și scris
3.3 compararea unor argumente diferite în vederea formulării unor judecăți proprii	- interpretări și judecăți de valoare

¹ Toate aceste concepte au fost asimilate în gimnaziu.

4. Integrarea culturii proprii în context național și universal

	Competențe specifice	Conținuturi
4.1	identificarea particularităților literaturii rome	- creațiile orale (rolul lor în asigurarea continuității și unității lingvistice) - diferențe între dialectele limbii rromani
4.2	stabilirea relațiilor dintre literatura rromani și literatura universală	- urme ale civilizației vechi indiene în literatura rromă - lucrări literare rome culte și contemporane, caracterul universal al creațiilor literare

RECOMANDĂRI PRIVIND CONȚINUTURILE ÎNVĂȚĂRII

Conținuturile învățării sunt grupate în două domenii: **I. Literatură, II. Limbă și comunicare.**

Domeniul **Literatură** este conceput cu o dominantă pentru fiecare an de studiu. În clasa a IX-a, dominantă este **Literatura și viața. Plăcerea textului.**

Domeniul **Literatură** propune trei module: **1. Lumea cărților, 2. Ficțiune și realitate și 3. Literatură și alte arte.**

Structura modulară permite profesorilor și autorilor de manuale să caute soluțiile optime pentru organizarea parcursului didactic (modalitatea de corelare a conținuturilor, ordinea abordării acestora, structurarea unităților didactice). În anumite cazuri, sunt date recomandări explicite, care solicită **integrarea** conținuturilor respective în alte module.

În actualul curriculum se specifică, pentru domeniul **Literatură**, doar **numărul minimal** de texte / creații artistice (pentru clasa a IX-a: 8 texte la punctul 1; 4 texte la punctul 2; 2 filme la punctul 3), **distribuția** în module, **tipurile** de texte recomandate în cadrul fiecărui modul. Profesorii (și autorii de manuale) vor alege textele pe care le consideră potrivite cerințelor formulate.

În alegerea textelor se va ține seama, în plus față de criteriile indicate la fiecare modul de conținuturi, de următoarele criterii generale: **accesibilitate** în raport cu nivelul dezvoltării intelectuale și de cultură generală a elevilor; **atractivitate**; **valoare**; **varietatea** autorilor selectați; **volumul de lecturi** propuse pe parcursul întregului an școlar în raport cu timpul disponibil.

Listele de exemple sunt deschise. Profesorii (autorii de manuale) pot alege alte texte / creații artistice, care nu figurează în această listă.

Se recomandă ca între textele / creațiile artistice selectate pentru studiu să fie incluse și scrieri din literatura universală sau filme aparținând cinematografului universal.

Acolo unde consideră necesar, profesorul poate lărgi numărul de texte pentru studiu. De asemenea, pot fi incluse texte suplimentare cu caracter ilustrativ.

I. LITERATURĂ

1. Ficțiunea literară

Se recomandă studierea unor grupaje tematice, urmărind tratarea diferită a unor teme literare din punctul de vedere al concepțiilor și al atitudinilor exprimate, al modalităților de expresie și al reacțiilor pe care textele le provoacă cititorilor.

Studierea acestor grupaje tematice vizează, din punctul de vedere al conceptelor teoretice, consolidarea și sistematizarea noțiunilor dobândite în clasele a V-a – a VIII-a.

Se recomandă, de asemenea, familiarizarea elevilor cu o serie de noțiuni noi de estetică, teorie literară, stilistică, retorică și lingvistică prin integrarea lor operațională în celelalte module de conținuturi ale învățării, cu scopul deprinderii elevilor cu instrumentarul de analiză a textelor și de comentare a diverselor aspecte ale acestora: *temă, motiv, viziune despre lume, procedeu artistic; ficțiune, imaginație.*

Teme propuse:

La alegere: *Adolescența* sau *Joc și joacă*

La alegere: *Familia* sau *Școala*

La alegere: *Iubirea* sau *Scene din viața de ieri și de azi*

La alegere: *Aventura, călătorie* sau *Lumi fantastice* (inclusiv SF)

Se vor studia, integral sau fragmentar, cel puțin două texte literare pentru fiecare temă, de preferință din epoci diferite. Se vor alege, în ansamblu, atât scrieri în proză, cât și în versuri, aparținând celor trei genuri literare studiate în gimnaziu (epic, liric, dramatic).

De exemplu:

pentru tema *Adolescența*: Katarina Taikon, *Katitzi*; Isabela Bănică, *Întâmplări din viața mea. Mothovimata anθar murro zivipen*; Marius Lakatos; Versiunea romă: Gheorghe Sarău, *Suferinți. Dukhalipen*;

pentru tema *Joc și joacă*: Petre Copoiu, *Rromane paramica*; Gribusyi-Ruja Alexandru, *E Nika de pe len*; Marcelo Kurthiade, adaptare *Micul print* după Antoine de Saint-Exupery; Vasile Ionescu, *Dalba monastire*; Vasile Alecsandri, *Istoria unui galbăn*

pentru tema *Familia*: Mateo Maksimoff, *Pe-l drama*; Rajko Djuric, *E dajeaqe jakha*; Ion Creanga, *Amintiri din copilărie*; Romka Demeter, *Mure Dadesqe*; Delia Grigore, *Rromanipen*

pentru tema *Școala*: Ion Ghica, *Școala acum 50 de ani*; I. L. Caragiale, *Bacalaureat, Triumful talentului, Un pedagog de școală nouă*; **I Konvència e Unisarde Themenqi vaś e çhavesqe xakaja. Çhavesqe xakaja. Convenția Drepturile copilului. Xarni vèrsia*, București: I Rumuniaqi Organizàcia " Brakhen le Çhaven; Ioan Slavici, *Budulea taichii*

pentru tema *Iubirea*: Emil Loteanu, *Satra*; Gribusyi-Ruja Alexandru, *E Nika de pe len*; Leon Negruzzi, *Tiganca*

pentru tema *Scene din viața de ieri și de azi*: Luminita Mihai Cioaba, *Tara indepartata*; Rajko Djuric, *Rromane garadine lava*; Vasile Alecsandri, *Porojan*; Vasile Ionescu, *Deportarea Rromilor in Transnistria-studii documente istorice/ Te urasc Europa. Memoriile unui tigan din secolul XX-fragment*

pentru tema *Aventura, călătorie*: PetrePetcut, Gheorghe Sarău, *Istoria Rromilor*; Vasile Voiculescu, *Sakuntala*; Isabela Banica, *Mothovimata anθar murro zivipen*; Gheorghe Sarău, *Biblikane teksturenqo kidipen anθ-i rromani çhib. Culegere de texte biblice în limba rromani*;

pentru tema *Lumi fantastice*: Paun Ghe.Ialomiteanu, *Arzoaica a stat la masă cu dracul*; Mircea Eliade, *La tigănci*; Viorica Huber, *Basme țigănești*

2. Ficțiune și realitate

Se recomandă studiul unor texte care nu aparțin domeniului ficțiunii literare, legate tematic de textele literare de la punctul 1. Se va urmări cu prioritate sesizarea diferențelor privitoare la scopul comunicării, la situația de comunicare, la ceea ce se comunică și la reacția receptorului.

Se vor studia, în acest scop, cel puțin 4 texte, câte unul din fiecare dintre următoarele categorii:

- texte cu caracter privat (scrisori, jurnale intime etc.)
- texte cu caracter memorialistic (amintiri, memorii, evocări etc.)
- texte jurnalistice (reportaj, interviu, articol, anunț publicitar etc.)
- texte administrative sau științifice (lege, regulament, raport, referat, studiu științific etc.)

Acestea pot fi repartizate fie mai multe la o temă, fie câte unul la fiecare temă. Concepte precum *ficțiune, realitate, "eu" real/"eu" ficțional, text ficțional, text nonficțional* vor fi abordate în studiul comparativ al textelor ficționale și nonficționale.

De exemplu:

pentru tema *Adolescența*: un text despre psihologia adolescenței; un fragment de jurnal intim (de exemplu, Isabela Bănică *Întâmplări din viața mea. Mothovimata anθar murro zivipen*);

pentru tema *Joc și joacă*: descrierea unui joc pentru calculator (text publicitar); funcțiile jocului (text științific); Vasile Ionescu, *Dalba monastire* etc.

pentru tema *Familia*: un text legislativ privitor la familie; un reportaj despre situații de familie; Romka Demeter, *Mure Dadesqe*.

pentru tema *Școala*: un discurs oratoric pe tema învățământului (Dimensiuni ale învățământului minorităților naționale din România)

pentru tema *Iubirea*: un text științific despre psihologia adolescentului; o scrisoare de dragoste un eseu despre dragoste, fragment din *Cântarea cântărilor*, un fragment de jurnal sau de memorii etc.

pentru tema *Scene din viața de ieri și de azi*: un document de epocă; un text istoriografic; un fragment de memorii sau de jurnal; un text publicistic din trecut sau din actualitate etc.

pentru tema *Aventură, călătorie*: un text documentar despre exploratori celebri; un itinerar de călătorie; un eseu despre călătorie.); un reportaj despre un eveniment aventuros etc.

pentru tema *Lumi fantastice*: un text științific despre fenomene “paranormale”; o mărturie despre extraterestri; un eseu despre fantastic etc.

3. Literatură și alte arte: literatură și cinematografie

Se recomandă studiul unor creații cinematografice, în vederea sesizării relațiilor dintre literatură și alte limbaje artistice. În școlile care nu au dotare tehnică pentru vizionarea unor filme la clasă, profesorii pot recomanda elevilor vizionarea unor filme din programele de televiziune, urmând ca acestea să fie discutate la orele de limba și literatura română.

Se vor discuta următoarele noțiuni de artă cinematografică: scenariu, regie, imagine, coloană sonoră, interpretare actoricească.

Se vor studia:

două filme, de preferință ecranizări ale unor opere literare sau în relație cu scenariile cinematografice respective

Este de dorit ca, în măsura posibilităților, creațiile cinematografice să fie alese astfel încât să poată fi corelate cu grupajele tematice de la punctul 1.

De exemplu:

ecranizări : *Pisica albă, pisica neagră, Șatra, Gadjo dilo, Vremea țiganilor etc.*

II. LIMBĂ ȘI COMUNICARE

Studiul limbii rromani se axează pe două coordonate principale: (a) *normativă* și (b) *funcțională*, având ca obiectiv formarea la elevi a unor deprinderi de a folosi limba rromani corect, adecvat și eficient în producerea și receptarea textelor orale și scrise.

Abordarea conținuturilor propuse se va face în ordinea aleasă de autorii de manuale sau de profesori, integrându-le acolo unde consideră că au eficiență didactică. Se recomandă, pentru studiul limbii rromani, folosirea, de preferință, a textelor selectate pentru domeniul **Literatură**.

Aspectele teoretice vor fi reduse la strictul necesar, în favoarea aplicațiilor practice.

1. Producerea mesajelor orale și scrise

1.1 Exprimarea orală

Forme ale exprimării orale:

- **Dialogul** (tipuri)
 - conversația cotidiană, dezbateră
 - reguli ale dialogului (atenția acordată partenerului, preluarea/cedarea cuvântului la momentul oportun, dozarea participării la dialog etc.)
 - tehnici ale dialogului eficient
 - adecvarea la situația de comunicare (partener, context etc.)
 - adecvarea la scopul comunicării (informare, argumentare/persuasiune etc.)
 - structura dialogului (replica; perechi de replici; grupaje de replici etc.)
 - argumentare și contraargumentare în dialog
 - principiile ascultării active

- **Monologul** (tipuri)
 - povestirea / relatarea orală, descrierea orală, argumentarea
 - reguli ale monologului (contactul vizual cu auditoriul; raportarea la reacțiile auditoriului etc.)
 - tehnici ale monologului eficient
 - adecvarea la situația de comunicare (auditoriu, context)
 - adecvarea la scopul comunicării (informare, argumentare/persuasiune, divertisment etc.)
 - structura monologului (introducerea, cuprinsul, încheierea)

1.2 Exprimarea scrisă

- redactarea de texte (relatarea unei experiențe personale, descriere, argumentare, rezumat, caracterizare de personaj, povestire, fișe de lectură, jurnal de lectură, referat, eseu structurat, știri, anunțuri publicitare, corespondență privată și oficială, formulare tipizate)
- etapele redactării (pregătirea/ documentarea, alcătuirea planului de idei, redactarea, corectarea și verificarea, forma finală)
- reguli generale în redactare (structurarea textului, adecvare la situație-de ex. Cerințele privind tema textului, limita de spațiu etc., adecvare stilistică, așezare în pagină, lizibilitate)
- etape și reguli specifice de redactare în funcție de tipul de text

1.3 Niveluri de constituire a mesajului

- **fonetic, ortografic și de punctuație**
 - Sistemul vocalic și consonantic al limbii rromani. *Transformări* (accidente, alterări) *fonetice*: afereza, anaptixa (epenteza), apocopa, asimilarea, asurzirea (afonizarea), contragerea, dobândirea atipică a aspirației, eliziunea, haplologia, metateza, pierderea aspirației, proteza, sincopa ș.a. Trecerea lui *v* în semiconsoana *w* și efectele sale. Trecerea grupurilor *-vn-* și *-pn-* în *-m-* și efectele sale. Trecerea, în dialectul rromilor căldărari, a vocalei *-i-* în varianta fonetică *-î-*, respectiv, trecerea lui *-e-* în *-ë-*. Opozițiile *čh / ś* și *ɜ / ź*. Valorile semantice ale vocalelor *a* și *o* în dihotomia “apropiere/depărtare”. Alfabetul oficial al limbii rromani. Valorile literelor postpoziționale *-q-*, *-θ-* și *-ç-*. Diftongii. Scrierea corectă a cuvintelor. Scrierea cu majusculă; despărțirea cuvintelor în silabe; folosirea corectă a semnelor de ortografie și de punctuație.
- **morfo-sintactic**
 - Obiectul morfologiei. 1. Părțile de vorbire flexibile: *articolul* (hotărât și nehotărât); *substantivul*: tipuri de substantive; *adjectivul*: tipuri de adjective; *pronumele*: tipuri de pronume; *numeral*: tipuri de numerale; *verbul*: conjugarea verbului rrom (moduri, timpuri, persoane, număr), conjugarea verbelor împrumutate, ce conțin suf. - isar-; 2. Părți de vorbire *parțial flexibile*: *adverbul*; 3. Părți de vorbire *neflexibile*: *postpoziția*, *prepoziția*, *conjuncția*, *interjecția*.
 - Părțile de propoziție: subiectul, predicatul, atributul, complementul. Propoziția: tipologia propozițiilor. Fraza: tipuri de fraze.
- **lexico-semantic**

Vocabularul fundamental și masa vocabularului. Sensul propriu și sensul figurat. Relații semantice între cuvinte (sinonime, antonime, omonime). *Structura lexicală a limbii rromani comune*. Lexicul rrom: *indian*, *prebalcanic* (elemente afgane, persane, armenești, osete, gruzine, kurde), *balcanic* (elemente turcești, grecești, sud-slave / bulgărești și sârbești / românești), *neologic*. Elemente rrome cu origine necunoscută în limba rromani comună. *Modalități de îmbogățire a lexicului limbii rromani comune* (1. mijloacele interne de îmbogățire (derivarea – cu sufixe și prefixe – și compunerea); 2. mijloacele externe de îmbogățire: împrumuturile și calcul lingvistic). Rolul sufixelor –pen /-mos, -ar/-ăr-, -lin, -no, -utno, -(v)alo, -utro, -isar-/ -izel ș.a. Perspectiva creațiilor independente în limba rromani. Principiile moderne de lexicalizare a limbii rromani în viziunea școlii Grupului de Cercetări și Acțiuni în Lingvistica Romani al Uniunii Rromani (IRU) și al Centrului de Studii Rome din cadrul Universității Sorbona din Paris.
- **stilistico-textual**
 - adecvarea registrelor stilistice (standard, colocvial, specializat etc.) la situația de comunicare
 - coerență și coeziune în exprimarea orală și scrisă

- **nonverbale și paraverbale:**

- gesturi, mimică, poziție a corpului; tonalitate, accent, pauze în vorbire, ritm etc.

2.Receptarea diverselor tipuri de texte (mesaje)orale si scrise

- schema comunicării concepută de Roman Jakobson (componentele și funcțiile actului de comunicare)
- informația verbală în mass media audio-vizuale (știri radio, știri TV)
- factori care înlesnesc sau perturbă receptarea (codul, canalul, contextul)

2.2.Niveluri ale receptării

- **fonetic, ortografic și de punctuație**

- dificultati de intelegere a mesajului cauzate de forme incorecte de pronuntare
- rolul semnelor ortografice si de punctuatie in intelegerea mesajelor scrise.

- **morfosintactic**

- ambiguitati morfosintactice care ingreuneaza intelegera mesajului

- **lexico-semantic**

- interpretarea sensului cuvintelor în context
- rolul câmpurilor semantice în interpretarea mesajelor scrise și orale

- **stilistic**

- figurile de stil, procedee artistice, registre și stiluri funcționale, elemente arhaice și regionale

- **textual**

- tipuri de texte (ficționale și nonficționale); genuri și specii literare

SUGESTII METODOLOGICE

Orientarea studiului către elev. Profesorii vor avea ca reper nevoile reale ale elevilor adaptându-și demersurile didactice în funcție de acestea. Finalitățile disciplinei se pot realiza eficient prin centrarea pe procesul învățării, pe activitatea elevului. Aceste aspecte presupun desfășurarea la nivel de disciplină a unor activități didactice de tip formativ și performativ. Programa școlară va fi instrumentul după care se vor ghida profesorii în activitatea la clasă, iar ca instrumente de lucru vor folosi materiale editate în colecția Biblioteca roma precum și alte resurse care au tratat teme asemănătoare cu cele din tematica propusă în actuala programa. Opțiunea pentru selectarea temelor și a textelor propuse se poate baza pe chestionare de evaluare a capacităților și a intereselor de studiu ale elevilor, care trebuie considerați parteneri în procesul predării-învățării.

Caracterul funcțional, practic, aplicativ al predării-învățării. Având în vedere că programa are la bază competențele generale și cele specifice, conținuturile apar, în acest context, drept mijloace de realizare a finalităților disciplinei. Structura modulară permite profesorilor libertate în organizarea planificărilor, conținuturile și temele propuse pot fi reluate în contexte diferite. Pentru sugestii și exemple de activități de învățare, se poate consulta volumul *Ghid metodologic. Aria curriculară Limbă și comunicare, liceu*, București, Editura Aramis, 2002, elaborat de Consiliul Național pentru Curriculum. Textele literare propuse la o anumită temă pot fi folosite și în abordarea altor teme. Profesorii pot solicita elevii să traducă un text de mică întindere din literatura universală în limba romani, care apoi să devină text-suport pentru o anumită temă propusă în programă.

Diversificarea metodelor și instrumentelor de evaluare. Evaluarea, componentă esențială a procesului de învățământ, asigură o eficiență sporită învățării. Este recomandabil ca profesorii să folosească în mod adecvat toate tipurile de evaluare: evaluarea inițială, evaluarea continuă și evaluarea sumativă; evaluare de proces, de produs și de progres. Diversificarea metodelor, formelor și instrumentelor de evaluare conduce la îmbunătățirea calității învățării și asigură un grad ridicat al participării elevilor la procesul de învățare.

Literatura de specialitate oferă o paletă largă de sugestii și exemple de predare, învățare, evaluare dintre cele mai moderne, la standarde europene. Puteți consulta, de exemplu, volumul *Ghid de evaluare Limba și literatura română*, București, Editura Aramis 2001, elaborat de Serviciul Național de Evaluare și Examinare.